

УДК 332.14:504.06

Ільїна М.В.¹¹ головний науковий співробітник Інституту демографії та досліджень якості життя ім. Михайла Птухи НАН України

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ТА ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Резилієнтність економічної системи – це здатність економіки швидко відновлюватися після криз, а також її потенціал до адаптації і трансформації з метою пом'якшення наслідків можливих криз. У наукових дослідженнях резилієнтність суспільства розглядають як спроможність його сфер протистояти різноманітним загрозам на основі залучення відповідних систем управління – політико-правової, соціальної, економічної, екологічної. При цьому відзначається принципова важливість комплексного трактування резилієнтності, для чого обґрунтовують наявність її демографічного, економічного, екологічного та соціального вимірів [1, с. 3; 2, с. 23]. Основними заувагами стосовно перспектив відновлення економіки України у повоєнний період визначають залежність ефективності економічної системи від галузевої структури економіки та експортно-імпортного балансу. Також неоднозначним чином на резилієнтність економіки впливає наявність природних ресурсів – адже позитивним цей фактор стає лише у поєднанні з ефективним управлінням сферою природокористування [1, с. 262].

Відповідно найбільші ризики та загрози для екологічної резилієнтності становлять явища і процеси, які негативно впливають одразу на декілька природних ресурсів та мають кумулятивні, неявні або відкладені у часі негативні наслідки, є незворотними або важко змінюваними. Якщо такі негативні наслідки до того ж мають синергетичний ефект, то навіть при незначних коливаннях стійкості екосистеми вони здатні призвести до її суттєвої руйнації. Визначення таких складних ризиків потребує моделювання стану екосистеми за умов ймовірного настання негативних явищ, а також ідентифікації спільних для усіх секторів економіки загроз [3, с. 113]. Практична оцінка резилієнтності здійснюється на основі низки основних тематичних індикаторів – напр., обсягу виробництва для оцінки економічної стійкості чи поширення бідності для оцінки стійкості соціальної сфери. Іншим способом вимірювання резилієнтності та оцінювання змін її рівня є моніторинг визначених показників. Відповідно, оцінювання потребує певного набору статистичних даних, які можна порівняти у динаміці – а саме, показники щодо докризового, післякризового стану системи, а також порогові значення, які свідчитимуть про прийнятність або неприпустимість змін у системі [2, с. 29].

Для визначення екологічної резилієнтності застосовують оцінку

ризиків і загроз довкіллю, а також систему відповідних індикаторів. Оцінювати резилієнтність економіки в цілому та екологічної системи зокрема доцільно за регіонами; особливо слушним такий підхід є в умовах ведення бойових дій та у повоєнний період. У майбутньому такий підхід дасть змогу визначати найбільш перспективні для подальшого розвитку та інвестицій сфери економіки та відповідні інституційні заходи. Наявні дослідження екологічної резилієнтності дають змогу диференціювати регіони України за комплексними показниками стану земельних, водних, лісових ресурсів, а також системи поводження з відходами [4, с. 152]. Відповідно стале управління природними ресурсами включатиме заходи з переробки накопичених відходів, ревіталізацію деградованих або зруйнованих екосистем, будівництво берегоукріплень, створення зеленої інфраструктури, диверсифікацію сільськогосподарських культур. Перелічені цільові показники екологічної резилієнтності мають бути інтегровані до стратегічних документів, планів, стратегій розвитку регіонів. Слід не лише нормативно затвердити кількісні показники, що характеризуватимуть стан вразливості економіки, ризики та загрози, але й науково обґрунтувати порогові значення для них. Практичне втілення заходів найбільш доцільно здійснюватися на основі регіональних цільових програм розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інструменти забезпечення резильєнтності українського суспільства : монографія / за ред. Е. М. Лібанової ; авт. колектив. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. 372 с. <https://www.demography.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/Інструменти-забезпечення-резильєнтності-українського-суспільства.pdf>.
2. Інституційне забезпечення резильєнтності економіки України : монографія / за ред. Е. М. Лібанової ; авт. колектив. Харків : ФОП Лібуркіна Л.М., 2025. 424 с.
3. Ільїна М.В. Оцінювання стійкості економічних систем до зовнішніх загроз: європейські та вітчизняні підходи. *Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives* / ed. Alves L. R., Starchenko, G. Universidade Estadual do Oeste do Parana-Unioeste Nucleo de Desenvolvimento Regional, Toledo – Chernihiv : REICST, 2024. С. 102-115. DOI: <https://doi.org/10.54929/monograph-06-2024-02-07>.
4. Khvesyuk M., Ilina M. Spatial Resilience in Ukraine: An Evaluation of National and Regional Levels. Arsenyeva O., Romanova T., Sukhonos M., Biletskyi I., Tsegelnyk Y. (eds) *Smart Technologies in Urban Engineering. STUE 2024 : Lecture Notes in Networks and Systems*, vol. 1659. 2025. P. 152–162. https://doi.org/10.1007/978-3-032-06832-3_13.